

Володимир КРОТ
(Кременчук, Україна)

УДК: 94(477)“18–19”

Громадське життя Полтавщини початку ХХ століття на шпальтах часопису “Киевская старина”

Серед періодичних видань кінця ХІХ початку ХХ століття особливе місце займає “Киевская старина”. Це був перший журнал на теренах Російської імперії, який ґрунтовно висвітлював історію українського народу. Оцінюючи її роль в суспільному житті України, М. Грушевський зазначав: “В тогочасних умовах при неможливості мати українські товариства, українську пресу, “Киевская старина” виконувала обов’язок органа українознавства, представництва від імені української інтелігенції”

Роль часопису в тогочасному громадському житті України важко переоцінити. Крім публікацій з вітчизняної історії, журнал друкував чимало цікавих заміток про тогочасні події в різних регіонах країни.

Сучасні українські дослідники не оминають увагою “Киевскую старину”. Тільки за останні роки вийшло декілька цікавих публікацій, присвячених названому часопису. Серед них варто виділити М.Палієнко – авторки кандидатської дисертації та ґрунтовної монографії, в якій на основі широкої джерельної бази проаналізовано наукову та громадську діяльність редакції журналу, схарактеризовано основні публікації, що з’явилися на його шпальтах. [2]; [3]. Досліджували історію видання часопису, його публікації з розвитку освіти на українських землях О. Киян [4] та Н. Побірченко [5].

Однак, незважаючи на наявність значної кількості робіт присвячених журналу, не всі аспекти його діяльності ґрунтовно досліджені. Серед них на окрему увагу заслуговують вивчення публікацій “Киевской старины” з громадського життя окремих регіонів України кінця ХІХ початку ХХ століття. В ньому існувала спеціальна рубрика “Текущие известия”, де вміщувалася цікава інформація про події, які

відбувалися на Наддніпрянщині, в Галичині та Буковині. Вони подавалися у вигляді оглядів місцевої періодики, а найбільш цікаві публікації передруковувалися повністю. Якщо врахувати, що в Україні збереглося не так багато номерів регіональної преси, то подана там інформація має неабияку цінність.

Чимало цікавого матеріалу публікувалося в часописі з суспільного життя Полтавщини. Каталізатором активізації громадськості губернії стали події пов'язані з проблемою вшанування пам'яті І. Котляревського, зокрема, збору коштів на будівництво пам'ятника поету, відкриття школи його імені. Зазначена ідея визріла ще в 90-х роках ХІХ столітті. Саме тоді розпочалася компанія по збору коштів на пам'ятник І. Котляревському. До неї активно долучилася редакція "Киевской старини", на її адресу надходили пожертвування від громадян. Журнал ґрунтовно висвітлював цю кампанію, друкував прізвища благодійників і закликав своїх читачів долучитися до цієї благородної справи.

З нагоди 100-річчя виходу в світ "Енеїди" в об'єднаному 7–8 номері "Киевской старини" за 1898 рік окремий розділ було присвячено життю та діяльності І. Котляревського. В ньому вміщено редакційну статтю з оцінкою творчості поета, а також два дослідження І. Стешенка. (І. Котляревский и Осипов в их взаимоотношениях; И. Котляревский в свете критики) .

В подальших числах журналу надруковано замітки про святкування названого вище ювілею в різних містах України. Для нас представляє цінність публікація В. Василенка про урочистості проведені з цієї нагоди в Полтаві. [6] В ній, зокрема йдеться про організацію панахиди в день смерті поета. На жаль, як пише автор, там було зовсім небагато людей. Основною причиною він називає невдало вибраний час. Однак, вечір пам'яті автора "Енеїди" пройшов вдало при переповненій залі в будинку громадських зібрань. Він розпочався з читання вірша Т. Шевченка "На вічну пам'ять Котляревського", а потім виконувалися українські народні пісні. Далі автор торкнувся проблеми збору коштів на пам'ятник поету. Він закинув дворянству, що представники названого класу жертвували незначну суму на цю благородну справу. В. Василенко не погоджувався з місцем, яке було обране для постановки скульптури І. Котляревського, до того ж він підняв питання про викуп садиби митця міською владою і облаштування там музею. [6, с. 73–74]

В 1903 році, завдяки зусиллям інтелігенції всієї України, в Полтаві було відкрито пам'ятник І.П. Котляревському. Ця подія мала велике значення для подальшого розвитку українського національного руху. Урочистості, що відбулися з цієї нагоди в Полтаві були детально висвітлено на шпальтах “Киевской старины”.

Цікаву статтю про історію пов'язану з відкриттям монументу поета подав відомий полтавський адвокат та громадський діяч М. Дмитрієв. Його свідчення мають особливу вагу, адже він приймав активну участь в організації по збору коштів на пам'ятник І. Котляревського, входив до його оргкомітету. В ній автор детально інформує читачів про всі обставини пов'язані з будівництвом пам'ятника, зокрема вказує на те, що 80-х роках ХІХ століття в полтавській міській думі обговорювалося питання про облаштування могили поета. Одним з перших її порушив гласний Алексєнко, який вказав на заслуги митця перед Україною і клопотався про виділення коштів на увічнення його пам'яті. Тоді полтавська дума виділила 100 рублів на цю благородну справу. Того ж року артист Новіков звернувся до міської влади з проханням провести два народних гуляння в міському саду і половину зібраних коштів передати на будівництво нового пам'ятника І. Котляревському. В результаті названого заходу було зібрано 350 р. Однак, вони не були тоді витрачені, залишалися в резерві, а згодом поклали початок створенню фонду поета.

В 1891 році громадськість Полтавщини висунула ідеї про побудову пам'ятника І. Котляревського на одній з центральних площ губерньського міста. Тоді розпочався збір коштів, але спочатку вони надходили дуже повільно. Перелом настав в 1893 році, коли Полтавське губерньське земство виділило 1000 рублів на увічнення пам'яті поета. Наступного року міська дума прийняла таке рішення: 1) клопотатися про дозвіл підписки в межах Полтавської і Чернігівської губерній; 2) місцем для облаштування пам'ятника обрати Петровську площу; 3) дійти до згоди з Полтавською Губерньською Земською Управою про використання асигнованих 1000 р. на будівництво пам'ятника і про подальшу співпрацю в цій справі; 4) відремонтувати пам'ятник на могилі І. Котляревського; 5) відрахувати зазначену суму як пожертвування з міського бюджету.[7, с. 157]

Назване клопотання було направлено губернатору, проте воно більше року пролежало без руху. Тільки тоді, коли міська дума погодилася на обмеження підписки про збір пожертвувань лише Полтав-

ською губернією, міністр внутрішніх справ нарешті задовольнив це клопотання. Раніше пропонувалося включити до списку і Чернігівську губернію

В жовтні 1896 року було оприлюднено перший звіт про збір коштів. Він став приємною несподіванкою, до міської управи надійшло 6418 р, а через рік ця сума збільшилася до 9145 р.[7, с. 158] Таким чином, завдяки зусиллям громадськості Полтавської губернії вдалося зібрати таку суму, яка дозволяла втілити мрію в реальність. Було створено комісію, що мала вирішувати питання пов'язані зі спорудженням та місцем встановлення пам'ятника поету. З цього привобу розгорілися дискусії, які тривали кілька років. Лише на початку 1902 року міська дума остаточно вирішила розмістити постамент І. Котляревського на Протопопівському бульварі.

Наступна стаття літературознавця С. Єфремова була присвячена урочистостям з нагоди відкриття пам'ятника поету. [8] В ній автор детально описав події, що відбулися в Полтаві 30–31 серпня 1903 року. Аналізуючи суму коштів пожертвованих громадськістю, він вказує, що всього було зібрано 11798 рублів, з них з них на Полтавщині – 7558р., причому 3800 р надійшло від селян і козаків губернії.[8, с. 174]

Далі С. Єфремов подав опис тодішньої Полтави та настрою її жителів. Досить детально він зупинився на урочистому засіданні міської думи. Автор зазначив, що в залі поряд з портретом І. Котляревського були розміщені зображення інших українських письменників, зокрема Г. Квітки, С. Гребінки, Т. Шевченка та ін. Засідання розпочалося з вітального слова полтавського міського голови Трегубова, потім виступив гласний Маркевич, який переповів історію побудови пам'ятника і в підсумку наголосив, що це народний пам'ятник народному поету. Після нього з науковими оцінками творчості І. Котляревського виступили І. Стешенко, П. Житецький, О. Пчілка, О. Єфіменко.[8, С.176–177]

Друга частина засідання розпочалася з привітань делегатів, які прибули на свято до Полтави з різних куточків України. Першими надали слово представникам Галичини і Буковини, вони звернулися до громадськості українською мовою. Далі були виступи від міст, громадських установ та організацій, зокрема Кременчука, Лубен, Миргорода, Чернігова, Харкова, Ніжина, Полтавського губерньського земства. Їхні представники говорили по-російськи.

С. Єфремов подав детальний опис скандалу, який спалахнув в результаті спроб окремих представників Наддніпряни виступати українською мовою. Цей інцидент детально висвітлений в історичній літературі, тому на ньому не варто зупинятися.

Однак, він мав продовження на позачерговому спеціальному засіданні міської думи 9 вересня. Полтавський голова виправдовував свої дії розпорядженням міністерства внутрішніх справ, за яким було заборонено публічні виступи українською мовою. Проте, частина гласних вважали його незаконним і внесли пропозицію звернутися зі скаргою до Сенату. Всі гласні, за виключенням одного, підтримали її. Подальша доля вказаного клопотання невідома.[9, с. 76]

Аналізуючи статтю С. Єфремова, варто відзначити, що вона містить чимало подробиць із суспільних настроїв, які панували тоді на Полтащині. Впадає в око зусилля різних верств жителів губернії гідно вшанувати пам'ять свого великого земляка, масова участь населення в описаних заходах, активність міської думи та земства, їх україно-фільські симпатії. Правда, автор відзначив і один неприємний факт, мова йде про те, що лише одне вітання з нагоди відкриття пам'ятника було від сільської громади. Таку байдужість він пояснює низьким освітнім рівнем наших землеробів, тому і назвав свою статтю “Свято української інтелігенції”, а не свято українського народу.

Після описаних урочистостей теми пов'язані з І. Котляревським не зникли зі сторінок “Киевской старины” На її шпальтах піднімалося питання про організацію музею І. Котляревського в Полтаві та школи його імені.

В березневому номері за 1904 рік “Киевская старина” повідомляла, що літературний ранок та вистави, які відбулися під час вшанування пам'яті поета дали 1500 рублів валового доходу. Названі кошти поклали початок фонду для будівництва школи та музею І.Котляревського. Її відкриття було заплановане на осінь 1905 року. [10, с. 117]

Ініціатори створення названого навчального закладу прагнули, щоб він суттєво відрізнявся від інших шкіл. На одному із засідань Полтавської міської думи, яке відбулося в березні 1905 року, її гласні прийняли рішення клопотатися перед міністром народної освіти про затвердження окремої програми для школи імені І. Котляревського. Вона передбачала наступні заходи:

1) навчання грамоти повинно починатися з читання і письма на малоросійській мові по малоросійським букварям і книгам для читання;

2) викладання закону Божого і арифметики повинно проходити малоросійською мовою за малоросійськими підручниками. Особливо це є необхідним при викладанні закону Божого, який за своїм впливом на душевний розвиток учнів вимагає якомога доступного для дітей викладання;

3) освоєння читання та письма на російській мові повинно починатися з другого року навчання і має складати окремий важливий предмет;

4) викладання природознавства повинно розпочинатися з вивчення близької до учня місцевості, тобто Полтавщини;

5) при вивченні учнями російської літератури учнів потрібно знайомити з кращими зразками літератури малоросійської. [11, с. 67]

Полтавці сподівалися, що досвід школи імені І. Котляревського спонукає міністерство освіти до перегляду своєї позиції щодо мови викладання в початкових школах українських губерній. Варто відзначити, що подане клопотання було підтримано гласними міської думи одноголосно. Однак, міністерство освіти не дозволило викладання в школі імені І. Котляревського рідною для більшості полтавців мовою. З цієї нагоди в “Киевской старине” з’явилася замітка професора М. Сумцова “Старая песня отклонения”, в якій він, зокрема запитуює: яка може бути біда в тому, що сотня восьмирічних дітей буде вивчати грамоту своїх батьків і неже в цьому буде загроза єдності Росії, але знайшлися канцелярські чинуші, які відхилили клопотання полтавців. Своїми діями вони образили всіх свідомих малоросів і в своїх канцеляріях копають яму єдності держави. [12, с. 82]

Як бачимо, незважаючи на те, що ця освітня установа носила ім’я українського поета, викладання там велося по-російськи, бо в царській Росії суворо заборонялося проводити заняття українською мовою. Емський указ, який фактично забороняв наше рідне слово, попри всі проголошені Маніфестом свободи продовжував діяти. Українська інтелігенція вела боротьбу за його відміну, зокрема зверталася з петиціями до можновладців, доводячи його абсурдність.

“Киевская старина” подавала чимало статей, присвячених мовно-му питанню. З її публікацій видно, що на Полтавщині було чимало діячів, які виступали за скасування ганебного Емського указу. В земських установах, міських думах, професійних організаціях неодноразово піднімалося питання про легалізацію української мови. Так, гласний Полтавського губерньського земства В. Леонтович в 1901 році

виступив з пропозицією дозволити використання в школах українських книжок та поповнити ними сільські бібліотеки. Він, також, ратував за видання Святого Письма в українському перекладі. Цей захід буде сприяти, на його думку, поширенню релігійних почуттів серед народу. В підсумку В.Леонтович звернувся з пропозицією скасувати всі цензурні заборони, що стосуються українського слова. [13, с. 158]

Українське питання обговорювалося на зборах Полтавського губерньського земства у 1904 році. Тоді були прийняті наступні рішення: клопотатися про дозвіл на видання щоденної газети “Лист Полтавського земства” в якій би статті друквалися як російською, так і українською мовами; популярні брошури з землеробства необхідно дозволити видавати рідною мовою; земці виступили за скасування Емського указу, за запровадження в початкових школах викладання українською мовою і вивчення її поряд з державною. Також, ж тоді було заявлено про підтримку ініціативи золотоніського повітового земства, щодо організації збору коштів на пам’ятник Т. Шевченку.[14, с. 31–32]

Заходи губерньського земства в мовному питанню підтримали сільськогосподарські товариства. “Киевская старина” надрукувала цікавий матеріал про роботу названих професійних установ та про їхні ініціативи щодо розвитку рідної для більшості полтавців мови (“Украинский язык в Лубенском сельскохозйственном обществе” “Украинский вопрос в ученых учреждениях”; “Украинский язык в Полтавском сельскохозйственном обществе”).

Першим порушило проблему вживання української мови Лубенське відділення Полтавського сільськогосподарського товариства. На його річному зібранні було прийнято резолюцію про те, щоб свобода слова поширилася і на українську мову. Часопис ґрунтовно висвітлив хід цих зборів. Там наводяться виступи присутніх членів товариства, зокрема Г. Шемета, який ратував за дозвіл читати лекції селянам рідною для них мовою. Більшість підтримала вищевказане рішення, однак були і голоси проти. Наприклад, поміщик Г. Шіпулінський назвав українську мову галицькою і сказав, що якщо Г. Шемет заговорить нею то його ніхто не зрозуміє.[15, с. 58]

17 березня 1905 року рішення Лубенського відділу обговорили члени Полтавського сільськогосподарського товариства. Ці збори, також, детально висвітлила “Полтавщина”, а потім передрукувала “Киевская Старина” Вони проходили в палких дискусіях. Після обговорення вирішили створити комісію з української мови. До неї ввійшли

відомі діячі нашого краю П. Малама, М. Дмитрієв, П. Дубровський, М. Ганько, В. Василенко.[16, с. 60]

Революційні події, які розпочалися в 1905 році безперечно сприяли зростанню соціальної активності серед громадян, особливо селян.

В одному з її номерів передруковано з газети “Полтавщина” лист сільського священника “До характеристики українського села в теперішній час”, в якому автор схарактеризував політичні настрої землеробів під час революції 1905 року Він наголошував, що селяни з великою зацікавленістю спостерігали за подіями, які відбувалися тоді в країні, Їх хвилювало земельне питання, проблема прав і свобод. “Нехай запитають нас, – ми пошлемо виборців, котрі розкажуть про наші потреби.” [17, с. 54] Служитель церкви відзначає, що український народ одним розчерком пера позбавлений права вчитися рідною мовою. Це, на його думку вбиває його душу, веде до дикості, шкодить економічному благополуччю. В теперішній час народ вимагає, щоб влада рахувалася з його думкою. “Коли, батюшка, – питають його селяни, – будемо вибирати людей, які розкажуть правителям про наше нужденне життя?” Автор вказує, що до селян вже доходять чутки про скликання народного представницького органу. Серед них вже є люди, які готові обстоювати селянські інтереси. [17, с. 54–55]

На сторінках журналу було вміщено цікаве дослідження проведене кореспондентами журналу “Сын Отечества” про ставлення селян Золотоніського повіту до проблеми розвитку української мови. Вони опитали 378 осіб віком від 16 до 65 років, різних за своїм матеріальним станом. Серед них 145 грамотних, 108 напівграмотних, 125 неграмотних. Їм поставили три питання: 1) на якій мові малоросійській, чи російській потрібно викладати в школі? 2) малоросійські, чи російські книги вони охотніше читають? 3) чи достатньо в школі вивчати читання і письмо по-малоросійськи, чи необхідно вичати і російську мову? Відповіді виявилися наступні, по першому питанню більшість 324, висказалася за викладання українською мовою, 46 заявили, що їм байдуже, проти було лише 8 чоловік, причому всі багаті мужики. [18, с. 63]

По другому пункту 198 виступили за українські книги, 78 обстоювали російські книги, решта поставилася байдуже, більшість з яких були неграмотні. По третьому питанню 118 вважали, що достатньо вчити дітей тільки українською мовою, а 214 заявили про необхідність

знати російську, за їхніми словами “панську” мову. Підсумовуючи результати проведеного опитування, автор запитує: “ Чи не переконали ці цифри, чи нездатні вони розсіяти сумніви, що будь-яка людина хоче говорити, вчитися і читати на рідній мові? – запитував автор публікації.[18, с. 64–65]

Наведені публікації свідчать, що за українську мову викладання виступали не тільки представники інтелігенції, але селяни. Взагалі Полтавщина була одним з найбільш активних регіонів України, які обстоювали право нашого народу на власну самобутність.

Не випадково, що саме там побачила світ перша україномовна газета на Наддніпрянщині. “Киевская Старина” вітала появу цього періодичного видання. В опублікованій на її сторінках рецензії, зазначалось: “12 листопада в Лубнах, явочним порядком, коштами і заходами Лубенської Української Громади, вийшов перший номер газети на українській мові під редакцією М. Шемета”. Далі подався його зміст: 1) Царський маніфест від 3 листопада; 2) Про вольності громадянські; 3) Що таке виборче право? 4) Правда про розбої, що останнім часом діялися по великих городах; 5) Вірш „На спогад товаришам із тюрми”; 6) Історія Маніфесту 17 падолиста (жовтня); 7) Звістки з Петербургу; 8) Звістки з Одеси; 9) Звістки з Києва; 10) Звістки з Польщі; 11) Звістки з Галичини; 12) Лубенське життя; 13) Від редакції. [19, с. 107–108] В редакційній заяві містився заклик до солідарної роботи на користь українського народу: „Кличемо всіх прихильників народу, усіх, хто бажає щастя упослідженим робочим людям, кличемо до спільної праці економічної та національної на користь рідного краю... Нумо ж до праці мершій!”. [20, с. 18]

Своєю появою “Хлібороб” однозначно розворушив полтавську губернську та лубенську повітову адміністрації, водночас спонукав до активніших дій видавців з інших міст України, у тому числі в Києві. Як зазначав у своєму щоденнику славетний меценат Євген Чикаленко, цей часопис “зробив у Києві цілу сенсацію: на вулицях просто виривали його з рук у газетчиків. Писалося в ньому дуже сміливо і гостро, хоч такою штучною мовою, що мене аж сум брав. Всі почали дорікати одне одному, чому й ми [кияне] не почали видавати газети зараз, а постановили випускати з нового 1906 року”. [21, с. 338].

Зрозуміло, що доля “Хлібороба” була передбачуваною: після виходу 5 номеру влада його закрила. Василь Доманицький в статті-огляді “Українська преса в 1906 році” дав таку характеристику лубенській

газеті: “За час свого недовгого існування газета придбала велику прихильність в громадянстві і розходилась у великому числі примірників (до 7 тис.). “Хлібороб” найбільшу увагу звертав на життя українського села, пропагував ідеї селянської спілки, друкував постанови волосних сходів та селянських громад про землю, про народну освіту, про автономію України...” [22, с. 51].

Окрему увагу звертала “Киевская Старина” на культурно-освітні події, що відбувалися в повітах містах та селах Полтавської губернії на початку ХХ століття. Зокрема, там було вміщено дві замітки про вечір в честь М. Лисенка та І. Котляревського в Кременчуці, а також про відвідини цього міста бандуристом Т. Пархоменком. Щодо першої події повідомлялося: 24 лютого музично-драматичний гурток влаштував літературно-вокальний вечір присвячений двом українським співакам – М. Лисенку та І. Котляревському. На ньому були прочитані доповіді А. Малинки: “Історико літературне значення творів І. Котляревського”; М. Павловського: “Про особу та музичну діяльність М. Лисенка” та п. Животовського “Характер і особливості музики М. Лисенка” [23, с. 20].

Перед цим в середині січня в Кременчуці відбулися три концерти бандуриста Т.Пархоменка. Він виступав перед багаточисельною публікою в залі військового зібрання, в реальному училищі та в залі музично-літературного гуртка. Спів та гра бандуриста справили великий вплив на присутніх. Особливо сподобалася всім його дума про Морозенка та псалом “Ангели душу пробуджують”. Публіці, що зібралася послухати Т. Пархоменка перед цим попередньо було прочитане повідомлення про українських кобзарів і лірників [24, с. 21].

Велику увагу журнал приділяв літературному життю нашого краю. Зокрема, часопис помістив цікавий репортаж про святкування ювілею українського письменника І. Нечуя-Левицького. Його вітав від всієї української громадськості нашого краю адвокат Микола Дмитрієв, який представляв тижневик “Хуторянин”, Л. Жебуньов від газети “Полтавщина”, а також, два селянина з Пирятинського повіту, виступ яких справив найбільш позитивне враження. “Це мужицьке привітання було зустрінuto оплесками особливо палкими і тривалими” – писала з цього приводу “Полтавщина” [25, с. 22].

Отже, на сторінках “Киевской Старини” друкувалося чимало цікавого матеріалу з громадського життя Полтавщини. Умовно їх можна поділити на кілька напрямків: 1) пов’язаний з ушануванням пам’яті

1. Котляревського та діяльності громадськості краю, щодо збору коштів на побудову монумента поету, відкриття школи його імені та музею; 2) зусилля інтелігенції губернії, щодо зняття обмежень на українську мову; 3) висвітлення подій культурного життя Полтавщини; 4) огляд губернської періодики, насамперед газет “Полтавщина” та “Полтавський вестник”.

Публікації вміщені в “Киевской Старине” несуть цінну інформацію про громадське життя різних регіонів України, тому представляють особливий інтерес для краєзнавчих досліджень і потребують подальшого вичення.

Джерела та література:

1. Грушевський М. Розвиток українських досліджень у XIX столітті і вияви у них основних питань українознавства // Твори: У 50-т./Редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. – Т. 8: Серія Історичні студії та розвідки (1906—1916). – Львів: Світ, 2007. – С. 229–265.

2. Палієнко М. “Киевская старина” у громадському та науковому житті України (кінець XIX – початок XX ст.). – К.: Темпора, 2005. – 384 с.

3. Палієнко М. Журнал “Киевская Старина” в громадському та науковому житті України (кінець XIX – початок XX ст.): Автореферат дисертації... кандидата історичних наук. – К., 1994. – 20 с.

4. Киян О. З історії видання “Киевской старины” // Київська старовина. – 1996. – № 4–5. – С. 4–10.

5. Побірченко Н. Проблеми освіти на сторінках часопису “Киевская Старина” (1882–1906). – К.: Науковий світ, 2000. – 91 с.

6. Василенко О юбилеи и памятнике И. Котляревского в Полтаве // “Киевская старина”. – 1898. – № 12 (т. 58). – С. 71–75.

7. Дмитриев М. К истории открытия памятника И. Котляревского в Полтаве // Киевская Старина. – 1903. – № 10. – С. 153–167.

8. Сфремов С. Праздник украинской интеллигенции // Киевская Старина. – 1903. – № 10. – С. 168–202.

9. По поводу полтавских празднеств при открытии памятника И. Котляревскому // Киевская Старина. – 1903. – № 11. – С. 75–76.

10. К положению фонда на устройство в Полтаве фонда школы имени И. Котляревского // Киевская Старина. – 1904. – № 3. – С. 116–117.

11. Школа имени Котляревского // Киевская старина. – 1905. – № 4. – С. 65–68.

12. Сумцов М. Старые песни отклонения // Киевская Старина. – 1906. – № 3–4. – С. 81–84.

13. Доклад об изменении правил по изданию и распространению народных популярных книг на малорусском языке // Киевская старина. – 1904. – № 12. – С. 157–162.
14. Постановление Полтавского губернского собрания по украинскому вопросу // Киевская старина. – 1905. – № 1. – С. 31–32.
15. Украинский язык в Лубенском сельскохозяйственном обществе // Киевская старина-1904. – № 4. – С. 57–59.
16. Украинский язык в Полтавском сельскохозяйственном обществе // Киевская старина. – 1904. – № 4. – С. 59–62.
17. К характеристике украинского села // Киевская старина. – 1905. – № 5. – С. 54–55.
18. Хочет ли украинский народ учиться на своем языке? // Киевская старина. – 1905. – № 7–8. – С. 63–65.
19. Первая украинская газета // Киевская Старина. – 1905. – № 11–12. – С. 107–108.
20. Потужна сила рідного слова / Упорядник Н.М. Сидоренко. – Полтава, 2005. – 444 с.
21. Чикаленко Є. Твори. У 7-ми т. (Упор. М. Цимбалюк). – К.: Рада, 2003. – Т. 1: Спогади. 1861–1907. – 432 с.
22. Доманицький В. Українська преса в 1906 році // Україна. – 1907. – № 1. – С. 48–65.
23. Вечер в честь И. Котляревского и Н. Лысенка в Кременчуге // Киевская Старина. – 1904. – № 4. – С. 20
24. Бандурист Т. Пархоменко в Кременчуге // Киевская Старина. – 1904. – № 4. – С. 21
25. Юбилей И.С. Левицкого в Киеве // Киевская Старина. – 1905. – № 1. – С. 19–23.

Володимир Крот (*Кременчук, Україна*) Громадське життя Полтавщини початку ХХ століття на шпальтах часопису “Киевская старина”

В статті розглядаються матеріали присвячені громадському життю Полтавщини початку ХХ століття, які були опубліковані на сторінках часопису “Киевская старина”. Аналізується їхній зміст, подається огляд найбільш значимих публікацій.

Ключові слова: Полтавщина, журнал, інтелігенція, селяни.

Владимир Крот (*Кременчуг, Украина*) Общественная жизнь Полтавщины вначале ХХ века на страницах журнала “Киевская старина”.

В статье рассматриваются материалы посвященные общественной жизни Полтавщины в начале ХХ века, которые были опубликованы на

страницах журнала “Киевская старина”. Анализируются их содержание, производится обзор наиболее значимых публикаций.

Ключевые слова: Полтавщина, журнал, интеллигенция, крестьяне.

Krot Volodymyr (Kremenchuk, Ukraine) Public life of Poltavshchina on the beginning of the 20th century on the pages of magazine “Kievskaya starina”

In article materials Poltavshchiny devoted to public life in the beginning of the XX-th century which have been published on magazine pages “Kievskaya starina” are considered. Are analyzed their maintenance, the review of the most significant publications is made.

Keywords: Poltavshchina, magazine, intelligency, peasants.